

OPEN
MONUMENTEN

DAG

Rausa

Zondag 9 september 2018

Rausa

Erfgoedtijdschrift voor
Borchtlombeek, O.L.V.-
Lombeek, Pamel en Strij-
tem

Secretariaat en verant-
woordelijke uitgever:
Erfgoed Rausa, Varing 40,
1760 Pamel
www.rausa.be

Werkten mee aan dit
nummer: Bart Caulier, Hu-
bert De Bolle, Willem Van
Herreweghen, René
Rempfer, Jan De Mont, Ivo
Van Isterdael, Godelieve
en Christiane Bert, Linda
Tielemans, Hendrik Van
Houtem, Koen Arijs, Fran-
çois De Neef

Eindredactie:
Kristien Hemeryckx en
Walter Evenepoel

Iedere auteur is verant-
woordelijk voor haar/zijn
bijdragen.

Je kan je gratis abonneren
op de digitale versie van
Rausa door een eenvoudig
bericht te sturen naar
erfgoed.rausa@gmail.com

Bankrelatie:
BE 97 8601 1557 2549

©
Zonder voorafgaande toestem-
ming van Erfgoed Rausa mag
niets uit deze uitgave worden
verveelvoudigd en/of openbaar
worden gemaakt door middel
van druk, fotokopie of op welke
andere wijze dan ook.

*Deze publicatie kon gerealiseerd worden dankzij de steun van
het Gemeentebestuur van Roosdaal en de Cultuurraad.*

Rausa verschijnt in februari, maart, april, juni, augustus, september, november en december in digitale versie en op aanvraag in gedrukte versie. De digitale nummers zijn gratis. Wie een gedrukte versie wil, kan zich in december abonneren voor de volgende jaargang. **In de loop van het jaar worden geen nieuwe gedrukte abonnementen genoteerd.**

Wie zelf artikels wil schrijven of beeldmateriaal wil bezorgen is hartelijk welkom. De bijdragen graag inleveren een maand voor de datum van verschijnen.
Redactieadres:
Erfgoed Rausa, Varing 40, 1760 Pamel,
rausa@skynet.be, 0473 11 25 00
Abonneeradres: erfgoed.rausa@gmail.com

Inhoud van dit nummer:

Blz. 2	Redactioneel
Blz. 3	Om te beginnen
Blz. 4	Poelk, een apart verhaal
Blz. 8	Brouwerij de Gouden Leeuw
Blz. 10	Frans Tondeurs, burgemeester-brouwer
Blz. 15	Villa Vogelzang
Blz. 17	Brouwer over brouwer
Blz. 20	De Poelkse grot
Blz. 24	(Niet meer zo) vers van de pers
Blz. 27	Een nieuw leven voor de Majeur

Op de voorpagina: een fotocollage van Jan De Mont rond de twee themahuizen van deze Open Monumentendag (De Majeur en Villa Vogelzang aan de Rijstraat in Pamel)

Om te beginnen

Beste erfgoedliefhebbers,

al sinds mijn aantreden in 2007 als schepen voor cultuur van de gemeente Roosdaal, hebben we samen met de Cultuurraad ingezet op een Roosdaalse deelname aan de Open Monumentendag, het grootste cultureel eendagsevenement van Vlaanderen. Dit jaar wordt hij door 'Herita', opnieuw op de tweede zondag van september, voor de 30ste maal georganiseerd.

Het mag gezegd worden dat deze organisatie, door de ondersteuning van de in 2013 nieuwgeboren lokale erfgoedvereniging vzw Rausa, er al maar meer uitgediept en waardevol op zijn geworden. Tevens wordt met de eraan gekoppelde brochures (zoals deze) het vele werk precieus voor het nageslacht bewaard. Het vereert mij dan ook ten zeerste om hier een klein voorwoord te mogen neerschrijven. Temeer omwille van het thema: 'het aparte verhaal van Poelk', een gehucht waarvan ik op een steenworp ben opgegroeid en nooit alleen naar toe mocht... De gevaarlijke Ninoofse steenweg (de dodenbaan) was hier zeker niet vreemd aan, zeker als ik jullie vertel dat zowel mijn grootvader als mijn oom langs moederskant er het leven lieten in verkeersongevallen.

Hier oversteken, om bijvoorbeeld met de slee te gaan glijden in de sneeuw aan de grot van Poelk als 'den bus van de NMVB' er niet doorkwam, of om te voet naar 'Den Haas' te gaan, mocht enkel onder begeleiding.

Zo stapte ik ook vaak als klein manneke met mijn moeder naar de Rijstraat om er

familie te bezoeken die in de rijhuisjes woonden tussen 'Het huis van Madam Frit' en 'd'oude brouwerij'. Deze huisjes zijn ondertussen al lang afgebroken, maar het was altijd een spannende ervaring om daar te passeren omdat aan de boerderij van 'De Veng' de honden losliepen en over 'Madam Frit' en de leegstaande brouwerij mysterieuze verhalen werden verteld.

Dit vandaag, met de juiste toedracht vereeuwigd te zien in deze brochure, doet mij veel plezier. Fijn detail hierbij is dat er voor deze verjaardagseditie van de Open Monumentendag een speciaal bier wordt gebrouwen, 'De Tripel 30', hetgeen naadloos de link maakt met het bier en het brouwen in de voormalige brouwerij 'De gouden Leeuw' in ons Poelk.

Ik hecht er dan ook belang aan om eenieder die aan deze organisatie en brochure meewerkte van harte te danken voor de onvoorwaardelijke inzet en toewijding. Vanuit de gemeente dragen we samen met de cultuurbeleidscoördinator zeer graag ons steentje bij door de nodige financiële, logistieke en personeelsmiddelen ter beschikking te stellen.

Geniet met volle teugen van deze organisatie!

Met vele groeten,
Johan Van Lierde
Schepen voor cultuur

Poelk, een apart verhaal

In de Roosdaalse puzzel zijn er nogal wat legstukken die mekaar overlappen en zelfs de kunstmatige gemeentegrenzen overschrijden. Het gehucht Poelk is er een voorbeeld van. Dit zuidelijke stukje Pamel stopt immers niet aan de (ook al kunstmatige, door Napoleon getrokken) provinciegrens, want wanneer je in Meerbeke afstapt aan 'Kwikkes' ben je ook nog op Poelks grondgebied. Althans, zo zien we het vandaag. Voor Gerard Van Herreweghen, die het destijds allemaal historisch haarfijn bestudeerde, besloeg Poelk een veel kleinere oppervlakte!

*"Wie de derde grote kavel van het Pamelse geheel zomaar 'Poelk' noemt, verschuift de primitieve grenzen van deze nederzetting nogal ver. Woestijn, Berchem, Tombergen, Hertboom en Tezuivenen behoren historisch niet tot Poelk. Wel de lager gelegen velden en weiden binnen het driebekengebied. Want Poelk dat gewoon **'poeltje, klein moeras'** betekent, zal zijn naam niet gestolen hebben. Het ligt in een depressie waar drie beken samenvloeien: Poelkebeek, Omloopbeek en Berchembosbeek. In die buurt vind je ook de afgeleide plaatsnamen zoals **Poelkebeek, Poelkstraat en Poelkeveld**".*

Omdat we in deze bundel niet de mogelijkheid hebben om de grote heemkundige zijn relaas helemaal weer te geven, verwijzen we naar onze opendeurdagen waar iedereen al de artikels van Gerard kan terugvinden kan raadplegen.

Overigens zal je ook bij www.hdbr.be meer dan je gading vinden. Wij houden het bij een algemene samenvatting van de belangrijkste historische elementen en enkele gebeurtenissen van échte Poelkenaars.

De drie genoemde beken, die het water opvingen van het halve dorp, maakten van het lager gelegen gebied een heel moeilijk bewerkbaar en bewoonbaar moerasbekken. Moeizaam hebben onze voorouders de waterrijke meersen omgebouwd tot vruchtbare grond waartussen zich karrenwegen slingerden en er mettertijd ook enkele belangrijke hoevencomplexen werden uitgebouwd. De Poelkstraat (later de Rijstraat genoemd) meanderde tussen Meerbeke en Strijtem, als onderdeel van de oude baan tussen Brussel en Ninove. Er was toen nog geen sprake van de kaarsrechte as die Willem I op het einde van de Hollandse periode zou trekken (1827).

In het gebied dat we oneerbiedig even het 'echte' Poelk zullen noemen, kunnen we zeker niet voorbij aan twee belangrijke nederzettingen. De naam 'Hof te Steenborre' doet vandaag nog bij weinig mensen een lichtje branden, 'te Walkiezes' of 'te Skakes' ligt nog iets meer in het geheugen. In de nederzetting, waarvan er nog restanten staan aan de Tezuivenenstraat, zullen de mensen uit de buurt allicht hun water komen halen zijn uit een in schorresteen opgemetselde waterput op het erf. Dat was eigendom van de heren van Ledeberg, later worden Brusselse patriciërs er de baas (vanaf 1400 bv. de stam De Mol). Het werk werd er geleverd door pachters.

Zo hebben er tussen 1643 en 1882 zeven generaties van de familie Walckiers gezaaid en gemaaid, gemolken en geboterd, geplougd en gebeerd. Het geslacht leverde meiers en schepenen op en behoorde tot de toplaag van Pamel. Later werd het hof overgenomen door de familie Schouckens.

In de sector die we in deze brochure onder de loep nemen is de meest tot de verbeelding sprekende nederzetting ongetwijfeld het Hof te Stene. Mocht ik ooit kunnen terugkeren in de tijd, dan zou ik me hier als een vogel op een tak van de Groenen Boomgaard zetten en zuidwaarts kijken naar het mooiste kasteel dat hier ooit werd opgetrokken. Toen Gerard Van Herreweghen me in 1976 vertelde over te Stene, heeft bij mij de microbe van de heemkunde toegeslagen. Hij verstond de kunst om saaie gegevens uit bestofte archieven om te zetten in levendige en kleurrijke taferelen. Laten we daarom de oude meester zelf nog eens aan het woord om dit gebied te omschrijven dat raakt aan de percelen die we voor deze Open Monumentendag hebben uitverkoren.

Deze vijver op het domein Vogelzang, grenst aan het gebied in de Nattemeers waar destijds meerdere waterpartijen het kasteeltje omringden

Geen spoor blijft er van over. Weide en bouwland hebben bezit genomen van wat eenmaal een sierlijk gebouwencomplex was. Het kasteel werd opgetrokken in een tijd dat stromend water nog een beslissende rol speelde in de keuze van de bouwplaats. Hier kon bronwater worden geschept voor mensen, paarden en vee. De beek zorgde meteen voor het voeden van de slotgrachten. Eeuwenlang was Te Stene het belangrijkste adellijke goed na dat van de heer van Pamel. Links en rechts blonken vijvertjes, een zevental. Zwanen dreven op de meertjes. Eromheen stonden tientallen abelen. Van de vier Pamelse kastelen heeft Te Stene het langst de tijd getrotseerd. In het midden van de negentiende eeuw moesten de gebouwen er als een ruïne hebben uitgezien.

In het artikel dat Gerard datzelfde jaar schreef voor het DF-Klokje, tekent hij ook haarfijn het stratenpatroon uit en achterhalen we de herkomst van de belangrijke toponiemen die straks ook aan bod komen: Te Zuivene en Rijstraat. Te Zuivene was de poort naar Ledeberg en liep rakelings langs de heerlijkheid te Stene. De straat had een aftakking richting Meerbeke. Dit is de Rijstraat (soms ook Reistraat geschreven) waar onze twee monumenten staan: het statige herenhuis dat nu fier de naam 'De Majeur' op zijn gevel voert (nr. 16) en de vervallen Art-Deco Villa Vogelzang (nr. 4). In de tijd dat de brouwerij Tondeurs hier goede zaken deed, noteerden zij als adres op hun facturen 'Zuivenenstraat'. Deze verschillende benamingen kunnen dus wel af en toe voor enige verwarring zorgen.

De N8 die Willem I als een kaarsrechte barst door het oude stratenplan sneed, heeft het dorp (en Poelk in het bijzonder) wezenlijk veranderd. Vandaag is 'de kassaa' een asfaltstrook geworden van tientallen meters breed. Een groot deel van het erf waarop de brouwerij en een bijhorende herberg stonden, is daardoor verdwenen. In verschillende erf- en verkoopfazen kreeg het gebied een heel ander stratenpatroon. Mensen bouwden, verbouwden, braken af en bouwden op.

Zo bouwde kleermaker Maurice Van Isterdael in de jaren zeventig een grote moezaak op de plaats waar destijds herberg De (oude) Gouden Leeuw stond. Zijn zoon Ivo achterhaalde dat zijn ouders het perceel kochten van brouwer De Keersmaeker uit Kobbegem die verwant was met de familie Tondeurs. Hij koestert de gedachte dat zijn ouders door de aankoop van deze grond de biersector onrechtstreeks een impuls hebben gegeven.

Poelkenaars gaan er ook wel prat op dat zij in het dorp een beetje een aparte groep zijn. Dat valt al meteen op als je met hen praat. Wanneer je de Molenberg bent afgereden en Poelkebeek binnenstapt, moet je je taalgebruik wat aanpassen. 'Roeëd' wordt 'reud', skoeën wordt 'skeun', 'ouèr'n' heten plots 'aarn' en als je genoeg hebt, zegt de Poelkenaar 'genoegt'. Of dit onderscheid nog lang kan stand houden valt zeer te betwijfelen. Maar er zijn nog 'zuid-Pamelse' lieden zoals bv. Fons Straetmans (de coureur-coiffeur-dichter) die het bijzondere statuut in ere houden. Hierover mochten we ook getuigenissen optekenen van enkele andere 'echte autochtonen'. Zo riep Godelieve Bert heel wat bijzondere figuren uit haar buurt weer tot leven. De familie Bert woonde op de hoek van de Kweddenhoek en de steenweg. Het was er een tijdlang ook café, 'bij Van Snick' zegden de mensen. Haar vader

en ooms hadden een handel in steenkool. Op de eerste verdieping van hun huis was er een grote zaal die tijdens het jaar vol gestapeld was met graan en werktuigen. Kort voor Hemelvaartsdag werd de zolder opgeruimd en omgetoverd tot een heuse balzaal. Gedurende één dag was deze plek dan het 'Tomorrowland' van de streek. Er kwamen balorkesten spelen en al het jong volk uit de buurt was op het appel. Godelieve herinnert zich nog dat ze daags na het bal mee hielp opruimen en de vloer grondig inspecteerde, want er was altijd wel iemand die 'een madoljeke' of een cent had verloren.

Tegenover hun huis stond een frituur. Aan de overkant van de steenweg was er het café van Zoë 'in de Oude Gouden Leeuw' waar er ook al muzikanten zorgden voor de ambiance. Naast het café bezorgde een paardenmolen het jongste volkje plezier, de iets ouderen lieten zich uitwaaien op de zwieremolen die stond opgesteld voor de boomgaard van Tondeurs (waar Okay momenteel een filiaal opricht). Kermis te Poelk was voor alle wijkbewoners hét ogenblik om hun familie uit te nodigen. Het was een hele drukte in de straten rondom. De meeste mensen gingen in de namiddag naar de mis aan de grot om nadien bij de nonkels en de tantes de voeten onder tafel te schuiven of om lafenis te zoeken in de vele herbergen.

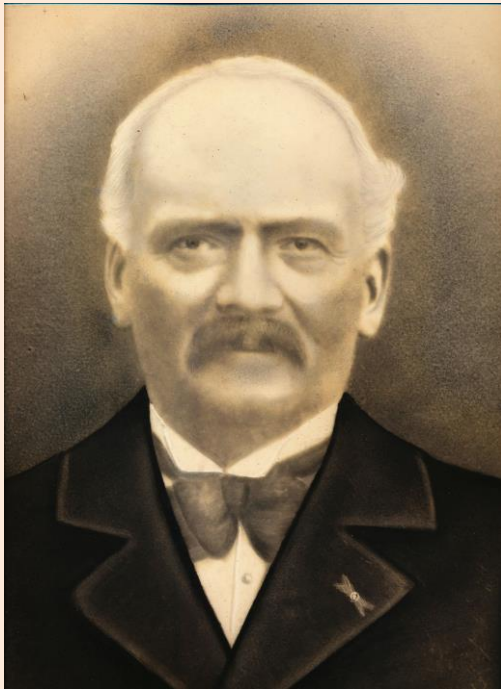

Kermis te Poelk was ongetwijfeld het hoogtepunt van het jaar, maar er viel altijd wel wat te beleven. Je luisterde naar de straffe verhalen van Colette in de beenhouwerij van Prosser, waar op de gevel met trotse letters 'Oscar De Moor, Boucher' stond geschreven, je ging bij Brewee een droge haring kopen, je versjacherde je 'bucht' aan antiquair Scheerlinck, of je stapte bij plechtige gelegenheden mee op met 't Muziek. Jawel, Poelk had zijn eigen 'Fanfaremaatschappij De Vrije Burgers'. Met de bevrijdingsfeesten in 1944 schreef muziekkorps evenwel een dramatische bladzijde in de Poelkse geschiedenis: Jozef Van Houtem, zoon van

dirigent Karel Van Houtem, werd terwijl hij ijverig op zijn trompet speelde, door een onvoorzichtige automobilist aangereden en raakte dodelijk gewond. Het razende verkeer is trouwens een ongenadig terugkerend fenomeen. Zoveel mensen hebben er zware verwondingen opgelopen en veel te veel hebben er het leven verloren. En toch was het in de omgeving van deze drukke verkeersader dat het nobele ambacht van Sint Arnoldus werd beoefend, tot zalige beroeseming der Poelkenaars en tot eer en glorie van de brouwer burgemeester...

Brouwerij De Gouden Leeuw

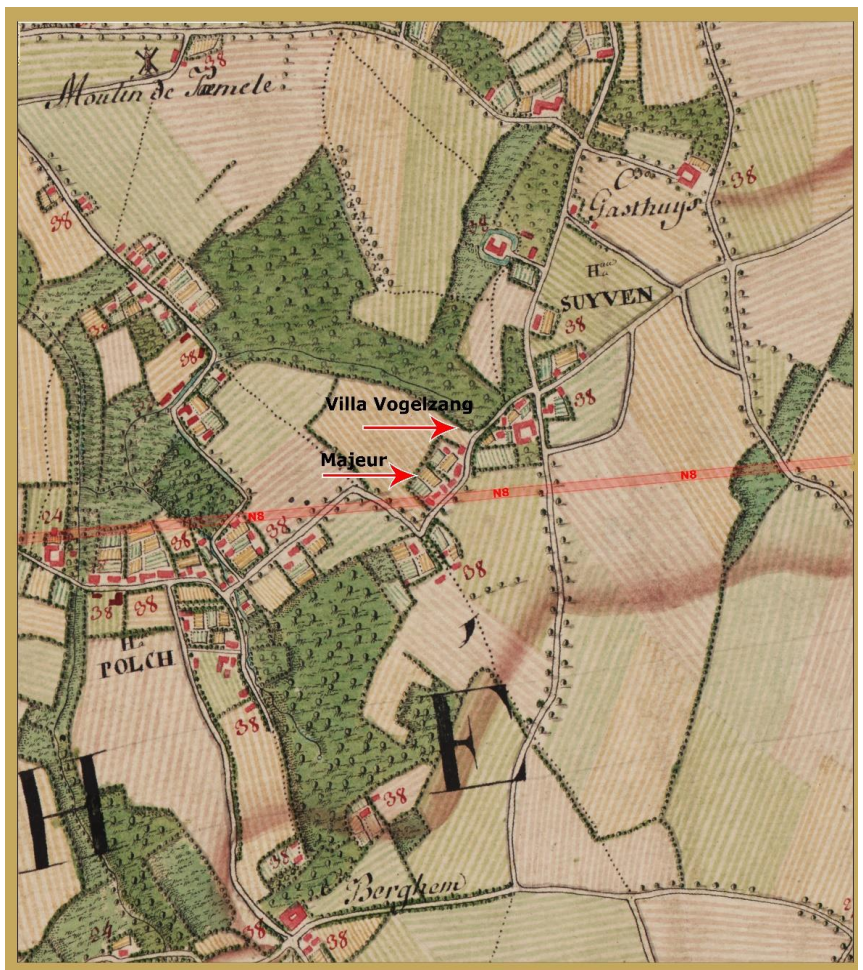
Wie in Brabantse gemeentearchieven snuistert, stuit om de haverklap op burgemeesters die, naast het besturen van hun gemeente, in de eerste plaats bezig waren met het laven van hun medeburgers. Het aanzien van de brouwers was in vele dorpen zo hoog, dat de stemgerechtigden bij het uitoefenen van hun democratische plicht, massaal hun voorkeur lieten blijken voor de bekwame ambachtsman die roerend in de beslagketel blijkbaar de juiste oplossingen kon bedenken voor het dorp dat straks zijn brouwsel zou proeven.

Het was in Pamel niet anders! Op het einde van de 19de, begin 20ste eeuw loodste Frans Tondeurs met bekwaamheid 'zijn' Pamel door bewogen tijden. Dat die verantwoordelijkheid hem in zijn statige burgerwoning aan de Poelkse Rijstraat slapeloze nachten heeft bezorgd, staat vast. Nu we dit mooi gerestaureerde pand als centraal gegeven kozen voor onze Open Monumentendag, past het om de voorgeschiedenis van huis en omgeving even te exploreren.

Wanneer de eerste lading gerstmout voor het eerst in de beslagkuip werd gegoten, hebben we nog niet kunnen achterhalen, maar dat er al lang voor 1777 op die plaats al bier werd gebrouwen, wordt bewezen door de Ferrariskaart.

De ijverige graaf die voor Keizer Jozef II de Nederlanden op een geniale manier in prachtige kaarten heeft uitgewerkt, tekent mooi gedetailleerd het grote gebouwencomplex in wat toen nog 'Tesuyvenenstraat' heette. De flauwe rode lijn die onze 'kaartenspecialist' Jan De Mont tekende op het plan stelt de Ninoofsesteenweg voor die pas zestig jaar later zou worden aangelegd onder het Hollands Bewind.

Er zijn geschriften bekend waaruit we kunnen opmaken dat de twee aangrenzende percelen (aangeduid met de pijl 'Majeur') vóór 1817 eigendom waren van Jan-Baptist Claes. De man stond geboekstaafd als brouwer en herbergier..

Detail van de Ferrariskaart

Op de grondvesten van het rechtse deel zou later de mooie woning die we vandaag kennen als 'de Majeur' worden opgetrokken. Maar het gebouw aan de linkerkant is vandaag volledig verdwenen. In de plaats ervan staat een moderne winkel die Maurice Van Isterdael er in de jaren zeventig van vorige eeuw optrok. Dit pand stond vroeger bekend als 'de oude Gouden Leeuw', een mooie naam voor een deftige afspanning.

Adriaan, zoon van brouwer Jan-Baptist Claes trouwde in 1823 met de Lombeekse notarisdochter Maria-Elisabeth Walravens.

Het zou ons niet verbazen mocht het welstellende koppel gebruik hebben gemaakt van de aanleg van de Ninoofsesteenweg (1827) om het oude gebouwencomplex te herschikken. Afspanning De Gouden Leeuw kreeg waarschijnlijk een nieuwe gevel, parallel met de nieuwe 'moderne' baan, terwijl het huis langs de Rijstraat zijn oorspronkelijke inplanting behield. Adriaan, die in de archieven opduikt als pachter, maar elders ook 'brouwer' wordt genoemd, heeft het niet lang getrokken: hij is pas 36 jaar wanneer hij voor het laatst de roerstok hanteert. Zijn broer, Jozef Amandus, zal hem tijdens het woelige jaar 1830 opvolgen.

Adriaan Claes was dus in 1823 getrouwd met Maria-Elisabeth Walravens. Wanneer Henricus Walraevens, de broer van Maria-Elisabeth sterft, trouwt diens weduwe met Lombekenaar Judocus Franciscus Tondeurs. Helemaal hebben we de knoop niet kunnen ontwarren, niet in het minst omdat hier drie dames ten tonele verschijnen die allen 'Maria-Elisabeth' heten.

Toch vermoeden wij dat Adriaan Claes (die sterft in 1829) en opgevolgd wordt door zijn broer Jozef Amandus (die in 1822 met Maria-Elisabeth Van Saene trouwt), het ene deel van het erf overneemt (Herberg De Gouden Leeuw) en dat het andere deel (de brouwerij en het woonhuis aan de Rijstraat) in handen komt van Judocus Franciscus Tondeurs (°Lombeek 1795, + Pamel 1863) die trouwde in Pamel met Maria-Elisabeth Heymans (°Pamel 1800, + Pamel 1856) de weduwe van Henricus Walravens.

Uit de accijsboeken kunnen we wel afleiden dat Judocus Tondeurs later de zaak stevig in handen heeft genomen en dat er daar aan de Rijstraat flink wat hectoliters lavend bier werd geproduceerd onder de naam 'brouwerij De Gouden Leeuw'.

roerstok

De zaak floreert en Tondeurs is een gerespecteerd burger. Op 61-jarige leeftijd zet hij een stap in de politiek en wordt gemeenteraadslid (1857). In zijn familiale leven heeft hij echter heel wat tegenslagen gekend. Maria Heymans schenkt hem vijf kinderen, maar drie ervan sterven zeer jong in hetzelfde jaar 1843: Leonia (7 jaar), Philomenia (2 jaar) en Felix (enkele maanden). Is er een ongeval gebeurd, een epidemie? We moeten het nog achterhalen of we krijgen de oplossing toegestuurd van een knappe lezer.

Er blijven twee zonen in leven. De jongste, Joannes Antonius Tondeurs (°1845), treedt in 1873 in het huwelijk met Eleonora Catharina Walravens. Hun enig kind, Maria Josepha Celestina Tondeurs (°1876), sterft al op vierjarige leeftijd. Heeft het verdriet hem zo aangegrepen, wie zal het zeggen. Enkele maanden later wordt de jonge vader, nauwelijks 36 jaar aan de Denderboord ten grave gedragen.

Maar er was nog een broer, Franciscus, en die zou het wél maken:

Franciscus Tondeurs!

Frans Tondeurs, burgemeester-brouwer

"Op 16 oogst 1838 wordt te Poelk ten huize Tondeurs een jongen geboren. De vader stapt nog dezelfde dag naar 'den borgerlijken staet der gemeynte' om de geboorte aan te geven. Tist Van der Stappen en Gillis Mineir worden als getuigen opgegeven maar je zal zien dat hun namen in vele akten uit die tijd voorkomen; een beetje zoals de getuigen die je vroeger aan het stadhuis te Ninove aantrof en die voor een traktatie of een kleine vergoeding hun diensten als getuigen aanboden. De moeder, **Maria-Elisabeth Heymans**, is reeds 38 bij de bevalling en 'pachteresse' van stiel. Met zijn sierlijke handtekening neemt burgemeester Elias De Vidts officieel zijn latere opvolger op in de Pamelse gemeenschap."

François De Neef, onze deskundige ter zake, ontcijferde en becommentarieerde de geboortacte van Frans Tondeurs. Over zijn jeugd en eventuele opleiding hebben we nagenoeg niets kunnen achterhalen. Wel weten we dat hij al tot de jaren van verstand was gekomen toen hij op 20 oktober 1875 in Strijtem met Angelina Rooseleer aan de arm de kerk uitstapte. De bruidegom was 37 jaar, zijn frisse bruid 24. Angelina werd geboren in Strijtem op 1 maart 1851 en overleed in Pamel de dag na haar 82ste verjaardag, 2 maart 1933. Op het ogenblik van zijn huwelijk zit Frans al in de gemeenteraad.

In de tuin van het statige burgemeestershuis komen zeven kinderen uit de savooikolen gekropen:

Maria-Josepha (°1876, + 1939) ziet zeven maanden na de huwelijksinzegening al het licht boven Te Zuivene verrijzen. In het jaar dat vader Frans burgemeester van Pamel wordt, komt een tweede dochter de familievreugde vergroten: Elonorja-Eulodia-Joanna (°1878, + 1936). Dan volgen Joannes-Arthur (° 1879 + 1930), Maria-Joanna-Alicia (°1882, +1931), Maria-Sophia-Ida (°1884 + 1941), René-Sebastiaan (° 1887, + 1976) en Joanna-Charlotta (°1889, + 1929).

Maria-Joanna-Alicia Tondeurs, dochter en moeder van een burgemeester

Slechts twee van de zeven kinderen zullen een gezin stichten. **Maria-Joanna-Alicia** zal in 1909 trouwen met Jules Cesar Roossens, een jonge geneesheer die uit Bever kwam overgewaaid en die zich op Ledeberg had gevestigd. Hun zoon Albert zou in 1958 de laatste Pamelse burgemeester worden. Het burgemeesterschap zat dus in het bloed! Over René, de jongste zoon, vertellen we straks meer. Van de ongehuwde zussen vonden we ook enkele gegevens in de schaars overgebleven documenten. **Elonoria-Eulodia-Joanna** werd kloosterzuster. Onder de naam 'Maria-Angela' trad zij binnen bij de Zusters Ursulinen te Onze-Lieve-Vrouw-Waver. Toen we een wat beschadigd kader aan het herstellen waren, ons ter beschikking gesteld door Evy Vandenberg, vonden we twee documenten tussen de schutbladen. Het ging om reispassen, door het ministerie van Buitenlandse zaken op 25 juli 1919 verleend aan **Jeanne**.

Zij is op dat ogenblik dertig jaar en ze maakte toen samen met haar zus Sophie (Maria-Sophia-Ida) een reis naar Lourdes. Dat kunnen we afleiden uit de notities op de achterkant van het document: Paris-Lourdes 29/7/19. Merkwaardig is hoe gedetailleerd de beschrijving van de jonge dames wordt opgesteld: Geboren op 31 mei 1889, blond haar, blonde wenkbrauwen, grijze ogen, gewone mond, gewoon voorhoofd, puntige neus, ronde kin, ovaal gezicht en 1,60m groot. Zonder beroep, gedomicilieerd in Pamel en van originele Belgische nationaliteit.

Rausa jrg.6, nr. 6 Blz. 11

Zij mag met haar bagage door Frankrijk reizen, net als haar zus die haar vergezelt. Over **Ida** leren we het volgende:

Zij is (ook in Pamel) geboren op 22 juni 1884 en is dus 35 jaar wanneer ze de reis onderneemt. Ze heeft bruine ogen, een breed voorhoofd en een rond gezicht. Ze is drie centimeter groter dan Jeanne maar heeft ook blond haar, blonde wenkbrauwen en een ronde kin.

Afgaand op hun kledij zullen zij wel indruk hebben gemaakt. Simpele Pamelse boerinetjes waren het zeker niet...

Ook hun jongste zus was een knappe verschijning. **Joanna-Charlotta (Jeanne) Tondeurs** staat afgebeeld op het bidprentje dat werd gedrukt bij haar overlijden in 1929. Ze werd amper veertig jaar.

Over hun ongehuwde broer **Joannes-Arthur** ten slotte, weten we enkel dat hij op 61-jarige leeftijd overleed in Grimbergen. Het enige document dat we van hem vonden is een *'Definitief verlof voor eenen niet ingelijfd en militiaan'*, afgeleverd door het Ministerie van Oorlog op 30 september 1899.

Om het familieplaatje compleet te maken mogen we moeder **Angelina Rooseleer** niet vergeten. Na de plotse dood van haar man nam zij in de brouwerij de leiding. Uit verschillende documenten kunnen we opmaken dat zij zich niet zomaar liet rollen en dat ze best haar mannetje kon staan. Zij heeft haar echtgenoot 26 jaar overleefd.

Op het einde van haar leven werd ze zwaar ziek. Haar ongehuwde dochters hebben haar toen met veel zorgen omringd.

Op een document van het Ministerie van Financiën lezen we dat de kinderen Tondeurs de brouwerij van hun moeder kochten én verder zetten vanaf 1932.

Burgemeester Tondeurs

We willen hier ook even dieper ingaan op de betekenis van Frans Tondeurs als burgemeester. Daarom is het belangrijk hem te situeren in de tijd waarin hij zijn ambt waarnam en wie zijn voorgangers en opvolgers waren.

Toen Frans Tondeurs geboren werd in 1838, werd Pamel bestuurd vanuit Ledeberg. **Elias De Vidts** was op dat ogenblik burgemeester én secretaris (sinds 1826). Zijn huis 'te Berremieësters' op de Ledebergse Dries deed overigens ook dienst als gemeentehuis. Zijn oudste dochter Maria-Petronilla trouwde met de Okegemse burgemeester Germanus Covens. Onder De Vidts werd de Ninoofsesteenweg aangelegd en stapte België uit het Koninkrijk der Nederlanden. In 1937 liet Elias de functie van gemeentesecretaris over aan zijn jongste broer Frans De Vidts. De burgemeesterssjerp heeft hij pas na dertig jaar noodgedwongen doorgegeven bij zijn overlijden in 1878. Sinds drie jaar was een

van zijn gemeenteraadsleden de jonge brouwer Frans Tondeurs. Die zou nog twintig jaar moeten wachten om het hoogste ambt te bekleden want een welgestelde vrijgezel **Petrus Joannes Baveghems** (1799-1878) uit de Lombeekstraat zal intussen de honneurs waarnemen. In die periode zien we dat de Dender wordt uitgediept en deftig overbrugd, het weggennet wordt gemoderniseerd en tot ieders verbazing wordt een nieuw gemeentehuis gebouwd op de Pamelse Varing (1870). Nogal wat Ledebergenaars zijn hierover niet echt enthousiast. Misschien was deze onvrede wel reden waarom Baveghems zich in 1878 uit de politiek terugtrok. Nu lag de baan open voor een nieuwe burgemeester, Frans Tondeurs uit Poelk!

Hieronder: het nieuwe gemeentehuis (1870)

Het laatste kwart van de negentiende eeuw was een kolkend politiek vat. De omstreden Leopold II was regerend vorst, de sociale strijd woedde in volle hevigheid, de taalperikelen staken de kop op, de schoolstrijd barstte los, mijnstakingen werden bloedig gesmoord, en er was het succes van het Daensisme in onze dorpen. Tegen deze achtergrond moeten we de beleidsperiode van Frans Tondeurs projecteren.

In opvolging van zijn vader, had Frans dus al zijn zitje in het nieuwe gemeentehuis vanaf 7 september 1872. Hij behaalde toen overigens al het grootste aantal stemmen (193), ruim meer dan Burgemeester Baveghems (180). Zijn collega's in de raad waren toen Hendrik De Ro (Schepen), Charles De Ro (Schepen), Jean Van Den Eeckhoudt, Jean-Baptist Van Cutsem, Tubirce Van Tricht, François Bogaert en Germain Covens.

Tijdens deze legislatuur gebeurden in het vredige Pajotse dorp weinig wereldschokkende gebeurtenissen. Het was dus wachten op de ommekeer bij de verkiezingen van 1878. Frans Tondeurs werd de nieuwe burgervader, zijn schepenen zijn Frans Bogaert en Alfred Borginon. Raadsleden: Petrus Bogaert, Michiel Petrus, Louis Van Mollem en Frans Van Mieghem.

Toen wij voorzichtig de vergeelde bladzijden omdraaiden van de oude gemeenteraadsverslagen, viel het ons op dat de in het Frans opgestelde en bijna kalligrafisch genoteerde verslagen van secretaris De Vidts, plots plaats ruimden voor een moedwillig hanenpotengeschrift. Wij hebben het sterke ver-

moeden dat de gemeentesecretaris een grote liefde had voor de taal van Molière en dat hij nu de opdracht kreeg om de verslagen op te stellen in de taal van het volk. Het is slechts langzaamaan dat we het handschrift van de opstandige ambtenaar opnieuw zien evolueren naar leesbare tekst. Een eerste duidelijke zet van de nieuwe burgemeester?

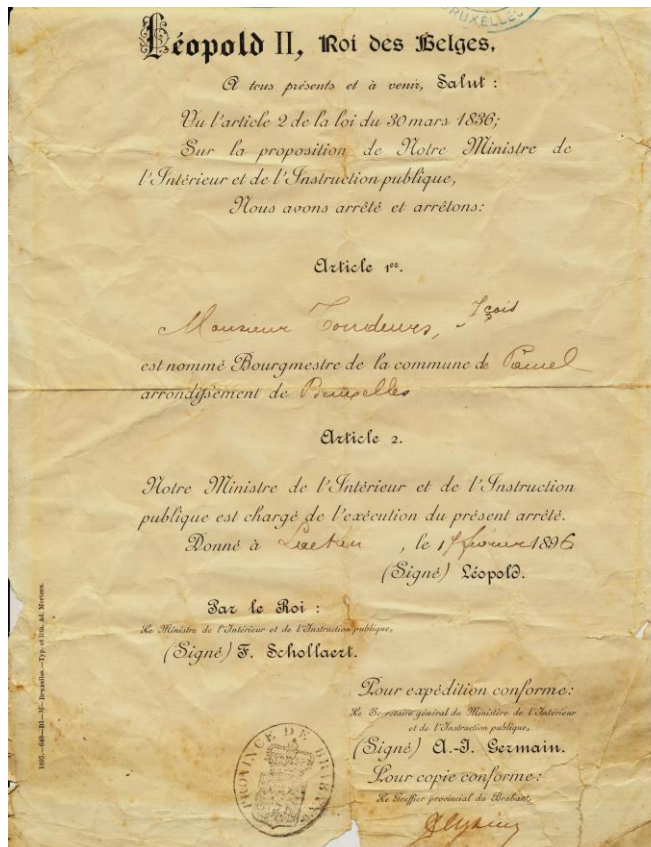
De verkozenen des volks zullen het de komende decennia overigens behoorlijk druk hebben en er zullen zich beslissingen opdringen met verregaande gevolgen.

Op 9 maart 1879 stortte de toren van de oude kerk aan de Dender in. Voor de streek was dit een sensationeel incident, voor de gemeente het begin van een lange lijdensweg. Niet alleen stond de gemeente voor een berg onvoorziene uitgaven, maar de vraag of de oude kerk moest hersteld worden of er ergens anders een nieuwe moest komen verscheurde de dorpsgemeenschap op een nooit eerder geziene wijze.

Ondanks de belabberde toestand van de gemeentekas en de hoog oplopende discussies, slaagde Burgemeester Tondeurs er toch in om de verkiezingen van 1884 overtuigend te winnen. In februari 1885 zal hij waarschijnlijk ook de bittere kou hebben getrotseerd om naar de begrafenis te gaan van Victorius De Klerck, de **Dikke van Pamel**.

In de volgende gemeenteraden moet het er af en toe hard aan toe zijn gegaan, in die mate zelfs dat we in de notulen van 20 maart 1886 lezen dat Frans Tondeurs zijn ontslag aanbiedt en De Ro als dienstdoend burgemeester wordt aangesteld. In het volgende verslag (17/7/86) zijn de plooiën blijkbaar weer gladgestreken, want Tondeurs tekent weer als burgemeester. Toch blijven de donkere wolken hangen, ook al omdat er blijkbaar geen middelen gevonden worden om de Denderbrug te herstellen. Bovendien weigert de gemeenteraad (6 stemmen tegen 4) om geld vrij te maken om een nieuwe toren op de kerk te zetten. Ook de herstelling om de brug van Okegem wordt uitgesteld. Bij de verkiezingen van 1890 loopt er blijkbaar ook al iets fout want de bestendige deputatie van Brabant heeft de verkiezingen van 19 oktober vernietigd.

Op 18 januari is er een herverkiezing geweest, waarbij Frans Tondeurs weer aan het langste eind trekt. In 1894 schrijft gemeentesecretaris Emile De Vidts zijn laatste verslag in sierlijk (Frans) handschrift en Eduard De Beenhouwer (58 j.) wordt zijn opvolger. Tussendoor is er een dispuut tussen raadsleden Van Mollem en Van Mieghem over de plaats waar het tramstation in Poelk moet komen. In 1896 komt Tondeurs alweer met glans uit de verkiezingen. Hieronder de plechtige bevestiging vanuit Laken.

Van Tricht en Van Mieghem worden tot schepenen gekozen. Het probleem van de parochiekerk is intussen de splijtzwam geworden in de Pamelse politiek. De burgemeester heeft zich opgeworpen als de grote voorstander van een nieuwe kerk in het midden van het dorp, tegenover het nieuwe gemeentehuis. De 'benedenkant' is radicaal tegen. Op 8 augustus 1898 is er de onvermijdelijke stemming. Van Tricht, Van Mieghem, Bogaert, Ots, Geeroms en Tondeurs stemmen voor, De Beenhouwer, Van der Schueren, Van Mollem, Borginon en Van den Eeckhout moeten het onderspit delven. Deze stemming zorgt letterlijk en figuurlijk voor een aardverschuiving in het Pamel van het eeuweinde.

Vanaf 1902 ziet de burgemeester vanuit het raam van het gemeentehuis hoe het nieuwe dorpsplein wordt aangelegd en hoe de majestueuze kerk wordt gerealiseerd. Er komt een nieuwe, jonge gemeentesecretaris (**Jan De Beenhouwer**) en een nieuwe onderwijzer (**Cyriel Van Herreweghen**).

Het dorp is klaar voor de twintigste eeuw, de grote geschillen zijn geluwd. En dan, heel onverwachts op de kille ochtend van 16 september 1907 begeeft het hart van Frans Tondeurs. Bijna dertig jaar had hij zijn dorp bestuurd. Wij hebben geen geschreven getuigenissen, maar we kunnen ons wel voorstellen dat Pastoor Van Eyndhoven een verheven laudate zal hebben uitgesproken tijdens de uitvaartmis. Niemand zal verwacht hebben dat de grote promotor van deze tempel er zo snel zou beginnen aan zijn laatste reis.

De bijna voltooide kerk van Pamel in 1904, het grote bouwproject van Burgemeester Tondeurs

De gemeenteraadsverkiezingen die volgen een maand na het overlijden van de burgemeester, maakten een einde aan meer dan honderd jaar 'Ledebergs' bewind. De overwinning van de 'Doemperspartij' is een feit, **Cornelius Franciscus Van Mieghem** wordt de kersverse burgemeester. Hij zal zetelen tot en met de eerste gemeenteraadsverkiezingen van na de Eerste Wereldoorlog op 24 april 1921.

Villa Vogelzang

We hadden het bij de beschrijving van het gezin van Frans Tondeurs al heel even over de jongste zoon René. Omdat hij de bouwer is van ons tweede 'monument', maken we voor hem en zijn familie wat meer ruimte vrij.

Op 6 februari 1887 laat René Sebastiaan Tondeurs zich voor het eerst horen in het burgemeestershuis. Vader Frans zal er wel een goede lambiek op gedronken hebben en de oudere zusjes zullen allicht in de weer zijn geweest om op het ventje te passen. We kunnen ons ook voorstellen dat René als jonge kerel de drukke werkzaamheden in de brouwerij van zijn vader gadesloeg en dat hij waarschijnlijk ook de smaak te pakken kreeg. Hij zou later immers als 'brouwer' worden geboekstaafd. Blijkbaar heeft René lang gezocht naar een geschikte partner. In de streek heeft hij die niet gevonden. Bijna veertig was hij toen hij de ware liefde vond in het West-Vlaamse Hooglede, tegen Roeselare. Na hun huwelijk in 1926 brengt de jonge brouwer zijn bruid Madeleine Verhelst mee naar Pamel. Het moet een heel bijzondere en ondernemende dame zijn geweest die bij vele oude Poelkenars een diepe indruk heeft nagelaten. Rasecht Poelkenaar Jozef Vandenhoutte (°1933) heeft mooie herinneringen aan de voorname da-

dame. Zo was zij heel bezorgd om haar kroost. Haar beide zoontjes zaten op de Poelkse wijkschool. Etienne, de jongste, zat overigens bij hem in de klas. Jozef heeft dus met eigen ogen gezien dat moeder Madeleine op een dag twee kussentjes was komen brengen zodat haar nageslacht niet op de harde bank moest zitten. Meester Rikus heeft die, nadat mevrouw Tondeurs de deur uit was, diplomatisch verwijderd.

Tegenover het burgemeestershuis, bezat de familie Tondeurs ook een grote boomgaard. Het was toen niet ongebruikelijk dat de Poelkse kapoenen in de oogsttijd aan het fruit gingen zitten. Tot ongenoegen van mevrouw Tondeurs die de jonge fruitdieven van het erf joeg en daarbij in haar moedertaal de jeugdige onverlaten toeriep "dat ze van haar fruit moesten blijven". Maar het mooie West-Vlaams dat zij sprak werd door de inboorlingen anders begrepen. Zij hoorden haar zeggen "ge moe gulder van min frut bluvven". Omdat het Pamel dialect geen 'u' kent, dachten de jongens dat ze van het 'frit' moesten blijven. Deze Babylonische spraakverwarring was er oorzaak van dat de eerbiedwaardige dame in de wijk voortaan 'Madam Frit' zou worden genoemd. Hoe dan ook, Jozef Vandenhoutte spreekt met diep respect over deze merkwaardige vrouw.

Veel later, toen hij net getrouwd was heeft hij van haar nog één van de kleine huisjes gehuurd die naast de brouwerij waren gebouwd. Een raam en een deur, twee kamertjes, nauwelijks drie meter breed, maar voor een kersvers koppel ruim voldoende. Het schamele huurgeld werd wel afgerekend door mevrouw Madeleine.

Wat we aan andere gegevens over de familie vernamen, kregen we uit zeer betrouwbare bron: René Rempfer, kleinzoon (en petekind) van René Tondeurs. Dankzij hem kregen we een klare kijk in de familie die Villa Vogelzang bewoonde:

René Tondeurs, zoon van de burgemeester, brouwer, geboren in Pamel (1887) en overleden in Halle (1976), gehuwd met Madeleine Verhelst. René en Madeleine bouwden in 1933, wat verderop in de Rijstraat, de mooie villa Vogelzang, ons tweede Open Monument. We hebben gezocht op het net, gesnuisterd in bouwkundige naslagwerken en geplozen in allerlei lijsten, maar we hebben geen enkel spoor gevonden van architect Felix Conters. Deze bouwmeester verdient nochtans beter! 'Villa Vogelzang' (zoals de familie Tondeurs hun woning doopte) is een mooi staaltje Art-Deco met de accentuerende witte, horizontale lagen en de dakken met wolfseind.

In huize Vogelzang werden vijf kinderen geboren. De oudste dochter, Germaine (1927-1990) bleef ongehuwd. Haar zus Agnes (1928-1977) trad in het huwelijk met Paul Conters, maar het koppel bleef kinderloos. Dan was er Frans (°1932), hij had een zwakke gezondheid en zou op jonge leeftijd overlijden. De jongere broer Etienne (°1933) werd advocaat. Na een lange ziekte zal hij als laatste bewoner in de villa overlijden in 2014. De jongste dochter, Marie-Noël, (°1940) studeerde Germaanse talen. Zo kwam ze voor haar opleiding terecht in Aken. Daar ontmoette ze haar toekomstige

echtgenoot, Dr. Rainer Rempfer. Zij vestigden zich in München. In dit gezin kon men zich verheugen in twee zonen: René en Michael. Michael woont in Engeland en is daar Structure Planning Manager bij Rolls Royce Motorcars.

Marie-Noël Tondeurs en haar zoon René Rempfer

René (°1974), die docent is aan de Technische Universiteit in München (TUM), spreekt vlekkeloos Nederlands. Wij hebben bij de voorbereiding van deze Open Monumentendag met hem zeer goed mogen samenwerken. Hij en zijn moeder hebben trouwens een heel bijzondere band met de villa en met de hele regio behouden. Het was hun grote droom om na het overlijden van Germaine de woning grondig te restaureren. De overheid maakte heel lang bezwaar tegen de aangifte en eiste ook opzoeken i.v.m. eigendomsrechten. Daardoor duurde het tot in 2017 voor alles was geregeld en restauratie zou kunnen beginnen. Hun ontgoocheling en verdriet was dan ook groot toen bleek dat de afgelegen woning regelmatig het bezoek kreeg van vandalen. Het ging van kwaad naar erger. In de zomer van vorig jaar werd ei zo na de genadeslag toegebracht. Toen drongen ongunstige elementen de woning binnen en stichtten er op vijf plaatsen brand en vernielden alles wat er sinds jaren onaangeroerd was gebleven. Gelukkig werd het vuur opgemerkt door de burens en kon het ergste worden vermeden. Maar de verwoesting binnenin was vreselijk. Het was met afgrijzen dat moeder en zoon de schade kwamen vaststellen. De zware beschadigingen maken de toekomst van de woning heel onzeker. Een mooi monument dreigt verloren te gaan.

Brouwer over brouwer

Hoe goed er bij de restauratie van de Majeur ook is gezocht, nergens werd een fles, een kruik, laat staan een vat gevonden waarin nog een slok bier van de oude brouwerij werd bewaard. Wij gingen er dus van uit dat we nooit zouden te weten komen wat er precies in de grote tonnen van de kelder lag te rijpen. Gelukkig hebben we in onze gemeente een meester-brouwer wonen, die bovendien ook heel beslagen is in het bestuderen van oude brouwwijzen en dankzij een (bijna) halve eeuw ervaring, heel zinvolle dingen kan vertellen over het bier dat er aan de Rijstraat werd gebrouwen.

De oudste documenten die Willem Van Herreweghen bestudeerde, dateren van 1909. Frans Tondeurs is dan al twee jaar overleden, maar zijn weduwe zet de zaak voort, en ook zijn zoon René, die op dat ogenblik 22 jaar is, zal de geheimen van het vak al wel hebben mee gekregen. Wij gaan er dus van uit dat het bedrijf voortdoet op het elan van het begin van de twintigste eeuw.

Uit zijn bibliotheek diept Willem een vergeeld boekje op dat op de kaft in het Duits en aan de binnenzijde in het Frans is gesteld. Het jaartal 1914 verraadt dus dat het om een registratie gaat uit de Eerste Wereldoorlog. Hierin lezen we dat 'Veuve Tondeurs' in 1913 38 ton gerstemout had verwerkt. Willem begint te tokkelen op zijn rekenmachine. Hij schat dat men toen 15 à 16 kg per hectoliter nodig had

38000kg gedeeld door 16, dat betekent dat de brouwerij 2375 hl bier produceerde. Gedeeld door gemiddeld 200 werkende dagen per jaar, komt dat per brouwsel op 1200 tot 1500 liter. Dat is een hoeveelheid die normaal was voor een tamelijk kleine brouwerij. Het bier van Tondeurs zal niet over de gemeentegrenzen gegaan zijn, omdat zijn productie al niet volstond voor Pamel. We zaten in die periode aan een consumptie van 200 liter per persoon per jaar. Onze burgemeester kon met zijn productie dus nauwelijks 1100 mensen laven. In Lombeek en Strijtem waren er geen brouwerijen. In Gooik en Meerbeke waren er een paar kleine brouwers. Dus moest een groot deel van elders komen: Slagmulder in Ninove, maar vooral in de streek van Asse en Ternat (en uiteraard in het Brusselse) werd veel meer gebrouwen.

Willem Van Herreweghen

Willem (°1950) is een zoon van dichter Hubert Van Herreweghen. Zijn adelbrieven in de brouwerswereld zijn indrukwekkend. Hij was niet alleen meer dan dertig jaar productiedirecteur bij Palm, maar hij richtte een grote brouwerij op in Polen, wordt wereldwijd gevraagd om lezingen te geven (de jongste jaren vooral in China en Japan) en hij is een autoriteit op het gebied van de studie van wilde gistingsbieren. Hij woont met zijn echtgenote Jeanine Van Huychem op een van de mooiste plekjes van O.L.V.-Lombeek (als hij tenminste niet weer op missie is of ergens op de flanken van de Himalaya of in Patagonië rondwandelt).

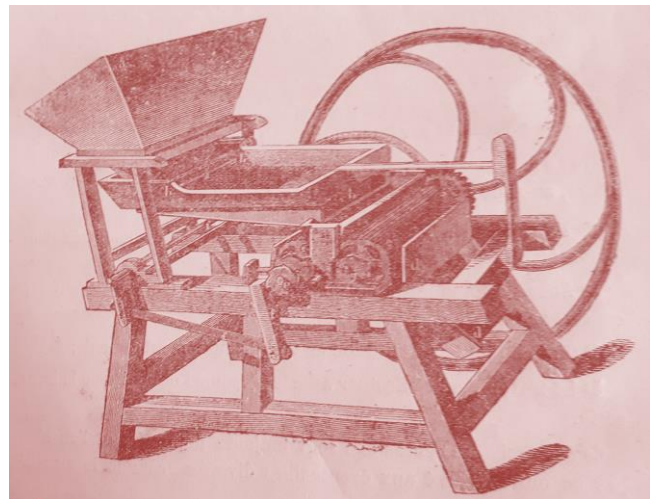
In een van de volgende edities van Rausa besteden we meer aandacht aan zijn leven en werk, maar vandaag zijn wij hem al heel dankbaar dat hij zijn expertise wou aanwenden i.v.m. brouwerij *De Gouden Leeuw*. Hij ging aan de slag met oude documenten, rekeningen en brieven die nog waren achtergebleven in het brouwershuis. Aan de hand van oude cijnsboeken (waarin de aankopen en de productie van alle brouwerijen werd bijgehouden), slaagde hij erin een benaderend, maar duidelijk beeld te scheppen van wat er te Tondeurs werd geproduceerd.

Brouwerij Tondeurs was dus zeker geen grote brouwerij, maar als we de lijsten bekijken was het ook niet echt de kleinste uit de streek. Je merkt wel dat van al die kleine brouwerijen geen enkele meer is over gebleven, maar van de grotere spelers in die tijd zijn er wel heel wat die tot vandaag een rol van betekenis spelen (vb. Van Roy in Steenhuffel verwerkte toen 60 ton (Tondeurs 38 ton) en Vandenheuvel in Brussel 2000 ton, Wielemans 4000 ton ...

Willem haalt uit zijn rijke bibliotheek ook allerlei boeken tevoorschijn waarin wordt beschreven hoe vroeger verschillende biersoorten werden gemaakt. Op vergeelde bladen zien we de beschrijving van *bière de Bruxelles* waarin men het heeft over '*Bière de Mars*', een vroege benaming van geuze. Aan de hand van de gebruikte ingrediënten is Willem er zo goed als zeker van dat er bij Tondeurs lambiek werd gebrouwen (niet uitzonderlijk voor onze streek). Het ging dus hoogst waarschijnlijk om een bier van spontane gisting dat na twee à drie weken op vat te gisten, kon gedronken worden als 'joenk' en dat, naargelang het ouder werd, rijpte tot lambiek. De brouwers maakten dus een bier om meteen te drinken ('Joenk', goedkoper, minder sterk) en een gerijpte bier (lambiek, het duurdere bier dat lang op vat bleef). Geuze is eigenlijk voor het eerst gemaakt in 1829, toen een Brusselse lambiekbrouwer een bestelling lambiek wou verzenden naar het buitenland. Waarschijnlijk had hij toevallig een aantal lege champagneflessen ter beschikking en hij had er niets beter op gevonden dan daarin zijn brouwsel af te vullen en zo naar zijn verre klant te versturen. Het was dus helemaal niet de bedoeling om voor een hergisting op fles te zorgen. Maar de hergisting gebeurde dus wél en wanneer de klant dan na verloop van tijd de flessen opende, kreeg hij een sprankelende drank met een fantastische smaak in zijn glas. Deze toevalligheid was dus de oorsprong van de geuze. De geuze werd geproduceerd door de grotere brouwerijen (Eylenbosch, De Neve...). Bij Tondeurs werd waarschijnlijk nooit geuze 'gestoken'. Er zijn in elk geval nooit flessen gevonden, noch glazen met een aanduiding van 'geuze De Gouden Leeuw'...

Hoe maakte Frans Tondeurs zijn bier?

De installatie was vrij eenvoudig. Je had een zolder waar de mout gewoon op de grond lag of in het beste geval in zakken opgestapeld lag. Vandaar ging het naar een kleine molen. In het geval van Tondeurs was dit ongetwijfeld een handmolen die ongeveer 15 tot 20 cm lange walsen had (een tweewalsenmolen uit metalen maalwielen.

Vandaar ging de geplette mout naar de beslagkuip. We twijfelen er niet aan dat Tondeurs ook tarwe toevoegde aan de mout, tarwe die hij oogstte van zijn eigen landbouwactiviteiten. Een brouwer was immers meestal ook boer. Op het erf moet ook ongetwijfeld een waterput hebben gestaan want er werd dagelijks zo'n 1500 liter verbruikt.

Er stonden dus twee vaten, het ene vat was de filterkuip, het andere vat was de kookketel. Ze maakten hun water warm in de kookketel (rechtstreekse opwarming met steenkool of hout). Waarschijnlijk verhitte Frans Tondeurs een ketel van ongeveer 2000 liter. Dat water pompte hij naar de beslagketel (tegelijk ook filterkuip). Daaraan werd de geplette (gemalen) mout toegevoegd. Dan was het roeren in het mengsel met de (beroemde) roerstok.

Beneden in de ketel was een dubbele bodem en daarin lagen gietijzeren platen die geperforeerd waren.

Een ervaren brouwer wist hoelang hij aan een bepaalde temperatuur moest roeren om bepaalde enzymen te laten vrij komen. Na een bepaalde tijd werd warm water toegevoegd tot men aan 63° kwam. Aan de onderkant van de filterkuip was een gootje.

Daarin werd het gefilterde beslag opgevangen en dat liep naar een grote kraan. De filterkuip stond hoger dan de kookketel zodat het vocht er gewoon kon inlopen. Daar werd het goedje gekookt en nadien met een handpomp terug gepompt naar de beslagketel (de filterkuip). Al naargelang de methode van de brouwer, ging men die bewerking nog eens herhalen, waarbij de temperatuur opliep tot 74°. Dan ging alles weer naar de kookketel waar men dan de massa liet koken gedurende twee tot vier uur.

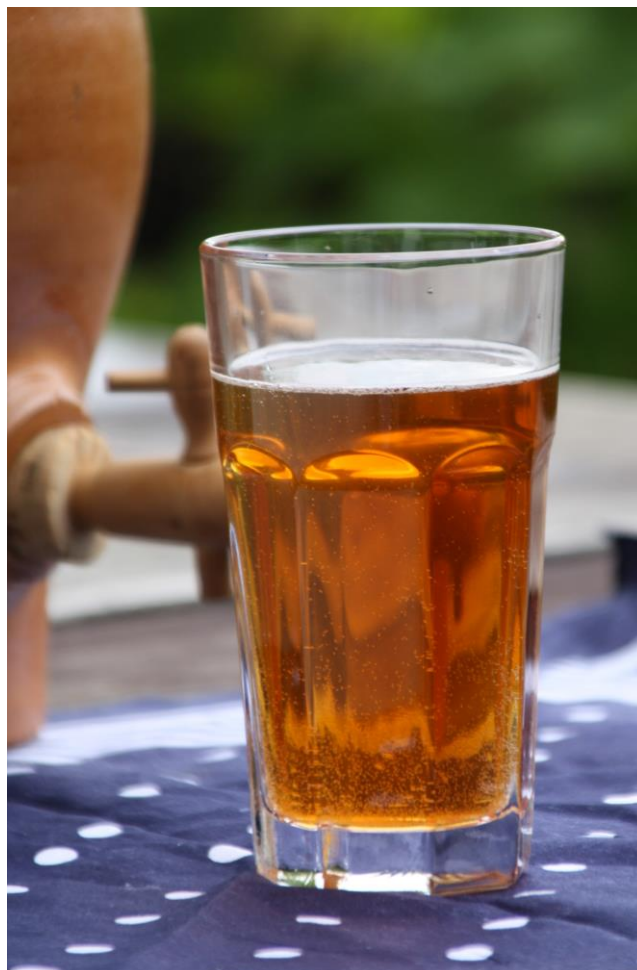
Vandaar ging het naar een koelschip, een koperen bak onder de pannen waar het 'wort' (zoals het brouwsel dan heet) gedurende een nacht 'rustte'. Hier kwamen dan de beroemde micro-organismen hun werk doen zodat het wort, wanneer het de volgende dag in de eiken vaten werd gepompt kon beginnen te gisten.

Meer was er in feite niet aan! Zoals alle andere brouwers zal Frans Tondeurs zijn voermannen hebben uitgestuurd om met paard en kar de vaten naar de herbergen te sturen. Er waren ook de meer begoede burgers die zich een paar tonnen konden permitteren en die ook door de brouwer werden bediend. Zo werden de tonnetjes ook bij 'meester Van Herreweghen' aan de Gasthuisstraat gebracht. Daar lag het gerstenat in de kelder te rijpen en werd er met een kannetje afgetapt voor het dagelijks gebruik.

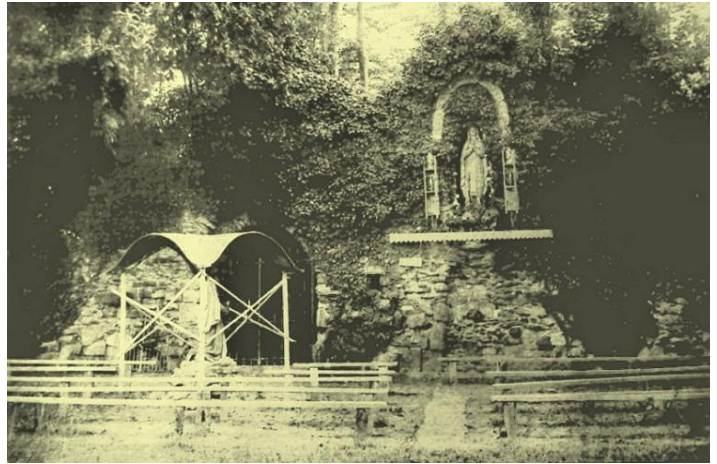
Er was ook een goedkoper alternatief: Faro. Dit bier was afkomstig van een tweede spoeling van het beslag. Het bevatte minder smaak en alcohol, maar werd bij gezoet met kandijnsuiker, waardoor het een donkerder kleur had en wat toegankelijker was dan de wat ranse lambiek. Vroeger werd het geschonken in potten van gebakken klei. Daarin bleef het bier langer koel. Toen de Pilsenerbieren opgang maakten en later ook de geuze populair werd, gaf men de voorkeur aan glazen om de pareling en de schuimkraag beter te zien.

Hoe dan ook, in pot of pint, het bier heeft

hier gevloeid, in voornamelijk etablissementen en eenvoudige kroegen die soms bedacht waren met heel mooie namen. Dichter Hubert Van herreweghen schreef in 1955 een heerlijke bundel 'Geuze en Humanisme', waarin hij de litanie van de schone uithangborden heeft opgenomen en zijn broer Gerard, de heemkundige, schreef samen met Jef Borloo het vademecum van de Pamelse cafés. Wie deze lijst leest, verbaast zich waarschijnlijk ook over de poëtische talenten van onze kasteleins. Misschien krijg je er gewoon dorst van. Of, nog waarschijnlijker, je bestelt je meteen een goed glas en klinkt op Frans Tondeurs, op alle brouwers en op al de waarden en waardinnen die tapt achter de toog van den Haas (bij Pië Aerts), in den Hazewind (bij Botte), in 't Zonneke, in de Groenen Boomgaard, in den Hemel, de Sleutels van Brabant, in 't Schipken, de Sparrenboom, bij de Poep, in de Meiboom, bij den Donder, in 't Schoon Zicht, in de Steekvogel, het Paradijs, te Mitjes, bij de Slimmen of ten slotte bij Modest aan het oude kerkhof: 'Beter hier dan ginder'...

Je hoort het wel vaker zeggen: "het mooiste stukje Pamel ligt over de steenweg". Toch was het lang een beetje onbekend gebied. Winkels of bedrijven waren er nauwelijks en belangrijke verbindingswegen waren er al evenmin. Voor de vrome zielen daarentegen, was de jaarlijkse afspraak aan de grot een hoogdag. Hubert De Bolle vat in het volgende artikel de geschiedenis samen van dit door prachtig groen omgeven gebedsoord. Wij voegen er ook nog een getuigenis aan toe van Linda Tielemans en Hendrik Van Houtem die zich jarenlang hebben ingezet voor het behoud van dit mooi stukje religieus erfgoed.

Geschiedenis

In 1876 richtten 'enige godvruchtige personen', Poelkenaren, op grond van Joanna Catharina Evenepoel, een grot op met zandsteen van de afbraak van het Kasteeltje aan de Nattemeers. De familie Tondeurs schonk het Lieve-Vrouwbeeld. Op Ons-Heer-Hemelvaart 25 mei werd de grot toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes. In de zomer bad men er elke zondag de rozenkrans en in de meimaand iedere avond. Op Ons-Heer-Hemelvaart was er na het lof een 'grote beeweg', waarin de schoolkinderen, leden van alle congregaties en vele parochianen mee opstapten, ook bedevaarders uit omliggende dorpen. Aan de grot werd dan gezongen en eucharistie gevierd. In de loop der jaren werd het Lieve-Vrouwbeeld overschilderd, vernield, werd Bernadette er (onbegrijpelijk) weggehaald, is de hoge pijnboom gesneuveld, werd het voorpleintje geasfalteerd. Toch bleef de grot een rustpunt voor wandelaars, een gebedsoord voor gelovigen en ook heden vertrekt er op 30 april 's avonds aan de Kweddenhoek een kaarskensprocessie, wordt er in mei elke dag het rozenhoedje gebeden en is er op Ons-Heer-Hemelvaart om 16 uur een Mariaviering met mis. Graag had Poelk zoals Pamel en Ledeberg een kerk gekregen. Bij de inhuldiging van pastoor Geeraerts verwees Alfons Vander-schueren ernaar in een opschrift op een praalwagen:

*'Gij, volk van Poelk,
gij schijnbaar zo verlaten,
g'hebt toch de Grot
om met de Moeder Gods te praten.'*

Beeweg

In het DF-Klokje (1978) beschreef Gerard Van Herreweghen de beeweg in de jaren (19)20:

"Vroeger startte de bedevaart aan de kerk te Pamel na het lof. Voor eenmaal vielen de vespers toen weg. Het kruis voorop. Daarachter de priester, de koster, de misdienaars, de biddende gelovigen. Over de Klei trok men naar de Groene Boomgaard, waar de Ledebergse afvaardiging zich aansloot. Langs Tezuivenen en Kweddenhoek zigzagde de stoet naar de Grot, waar een even grote groep te wachten stond. Mensen van overal.

Veel jong volk, misschien op zoek naar een zomerlief; maar ook gedaagden met meer ernst in ogen en gebaren. Allen toch met een paternoster in de hand of in de zak, toen nog een geducht gebedswapen bij uitstek dat alle hemeldeuren open kreeg.

Als de processie ter plaatse was, kon de ceremonie beginnen. Er werd gezongen, gebeden, gepreekt en gezegend. Al die tijd waren de misdienaars haast de enigen die rustig op de bank in de krocht zaten uit te blazen na de verre tocht. Ik zelf heb er onder de preek mijn eerste glas geus gedronken. Petrus Van Eeckhoudt en Marie Geeroms (Omloop) hadden toen de zorg over de Grot en deden het met ere. Zo vergastte Marie de priesters en misdienaars in de grotkamer op een frisse teug. Alleen dat de laatsten meer tijd hadden om ervan te genieten. Op een leeftijd dat we hoop en al limonade mochten proeven uit een flesje met een glazen knikker, heeft Marie Geeroms ons echte mannelijke Brabantse geus ingeschonken. Een dag en een nacht bewaarde ze ook de kerkelijke gewaden van priesters en koralen. Haar huis kreeg er een zekere wijding door. 's Anderendaags moesten we die dan terughalen en werden nog eens bedacht. Haar loon moet groot zijn in de hemel."

Na de viering bleven de bedevaarders han-

gen in de herbergen langs de Ninoofse steenweg. De kinderen mochten er enkele keren meedraaien op een molen, of een prijs schieten/vissen in een van de kramen van 'kermis te grot'. Het was er één beganenis!

In die tijd na Wereldoorlog I, schreef Rufin van Nuffel het lied 'Op bedevaart naar de Grot' en zette het op muziek:

*Naar ons geliefde grot gaan wij Maria loven
de hemelkoningin, vandaag hier blij gevierd
geen lied zal zijn te schoon met veel of weinig
strofen*

*voor haar wier grot men heeft alweer zo
puik versierd.*

*Zij staat ginder 't halverwege 't hoogste
punt van Pamel's grond
onze grot ja als een zege, zeer gekend in
heel het rond*

*kwam de oorlog haar ontsieren en verdunnen
't lommerig groen
beste moeder toch steeds vieren, blijf de
leidraad in ons doen.*

Tijdens Wereldoorlog II waren processies verboden en kwam men gewoon samen aan de grot, maar na de oorlog vertrok de processie nog verschillende jaren vanuit Pamel en Ledeborg.

Toevluchtsoord

In 1978 schreef Regina De Dapper aan de werkgroep DF-Klokje over de tijd van toen (1930-1950) aan de grot:

'Ook met Juffrouw Justine van de bewaar-klas te Poelk was de wandeling naar de Grot voor ons reeds als kleine kleuter een waar feest! 't Was dé wandeling van het jaar! Ongeweten kwamen we onder de weldoende invloed van de rustige natuur en vonden we aan het eind van onze weg steeds onze goede moeder Maria die haar kinderen opwachtte.

Om aan het wijwatervat te geraken moesten we in die tijd nog geholpen worden door Juffrouw Justine en de grootsten klauterden zelf al tegen het muurtje eronder op.

De onderweg geplukte veldbloemen boden wij Maria aan langs Bernadette. 't Was ook een hele kunst de verzamelde ruiker tussen de in gebed uitgestrekte armen van Bernadette te plaatsen. (Jammer dat Bernadette er nu niet meer is; kan zij niet terugkomen?) Ja, de Grot was voor ons Poelkenaren echt een toevluchtsoord! De meimaand was bij uitstek de mooiste tijd voor ons, want elke avond waren we erbij! Men zag vooral de kinderen al vroeg optrekken, want ze konden eerst rondom de Grot nog een uurtje hun hart ophalen in gezond spel! In volle zweet kwamen zij dan op de banken terecht voor de rozenkrans. En dan moest het serieus gaan. We mochten dan ook zingen van: "Het wemelt in de mei van blonde kleinen, rondom de Veldkapel." Oud en jong: een echt-gelovige gemeenschap was er dagelijks samen.

Niet alleen in de meimaand werd er gebeden: ook werd er in de zomer de rozenkrans (3 paternosters) gebeden voor de overledenen de dagen voor de begrafenis. In die tijd was het een vrouw uit Meerbeke die deze taak van voorbidster op zich nam. Na de rozenkrans was er ook nog het "Roerend gebed" waarvan ik de tekst niet meer ken. Het was echt om kippenvel van te krijgen. Ook tijdens de oorlog werd er een ganse tijd gebeden aan de Grot. Voorbidster was toen Philomène Botte. Nadien werd er ook een zeer mooi gebed gebeden voor 'onze uitgeweken broeders' (die naar Duitsland moesten gaan werken). O.L.Vrouw van Poelk zou hen beschermen en veilig terug thuisbrengen.'

Ook heden zijn er nog mensen, al is hun aantal sterk verminderd, voor wie de grot een toevluchtsoord is om er korte of langere tijd te bidden, te mediteren. De laatste jaren echter voelen zij er zich niet meer zo veilig. Vaak worden zij gestoord door kleine groepjes die er om andere redenen samenkomen. Is wat meer sociaal/politioneel toezicht wenselijk?

Onderhoud

Na Petrus Van Eeckhoudt en Marie Geeroms nam het gezin Jozef Van Isterdael-Maria Van Eesbeek de zorg voor de grot over en kwamen de priesters na de viering naar de Kweddenhoek (nu Grotstraat), waar ze een koude schotel opgediend kregen, gevolgd door mattentaarten en koffie. Later was het de beurt aan het gezin Hippolite De Braekeleer-Ivonne Hemerijckx om de grot te onderhouden. Zij 'gaven de sleutel van de grot door' aan Marie-Paule Appelmans die samen met haar vader Emiel Appelmans de grot verzorgde. Taak die ten slotte overgenomen werd door Daniël De Sloover en zijn vrouw Christiane Wauters, geholpen door Lucienne Depauw en haar man August Van Vaerenbergh. In 1988 namen enkele Poelkenaren, verenigd in 'Vlijtig Poelk' de materiële voorbereiding en de organisatie van de meimaand-devotie aan de grot op zich. Daarover meer hierna.

Hubert De Bolle

Zoals Hubert het hierboven al vernoemde nam in 1988 het comité 'Vlijtig Poelk' de zorg voor de Hemelvaartviering op zich. Het initiatief was gegroeid uit een groep Poelkse dames die regelmatig bij elkaar kwamen om creatief handwerk te beoefenen.

In de kelder van Linda Tielemans en Hendrik Van Houtem werd vanaf dan tijdens de dagen die Hemelvaart voorafgingen, naarstig gewerkt aan het vervaardigen van honderden bloemen en andere ornamenten in fel gekleurd papier, er werd door de dierbare echtgenoten geknutseld aan een nieuwe ark en het mooiste kalligrafisch schrift werd boven gehaald om de vrome teksten op de panelen te schilderen. Die ark moest overigens vaak overschilderd worden omdat door een zomerse regen de papieren bloemen hun kleuren aan de witte ark hadden toevertrouwd.

Het was dus ieder jaar een heel karwei om alles in gereedheid te brengen. Maar de grote toeloop en de hartelijke reacties deden alle inspanningen vergeten. Alhoewel... het vandalisme waaronder de grot al te vaak te lijden kreeg, sneed soms de adem af. Er waren niet alleen de ongewilde beschadigingen zoals die van jongeren die de grot beschouwden als een oefenterrein voor alpinisme, de rommel die achtergelaten werd door groepjes die het verlaten oord zagen als een ideale omgeving om hun geestverruimende spul uit te proberen, maar er waren ook de heimelijke agressieve acties zoals het vernietigen van de banken of het gooien met stenen naar de beelden. Het lievrouwbeeld werd ooit overschilderd en een keer zelfs uit de nis getrokken en stuk geslagen. Het ergste voorval deed zich voor in 2005. Linda en Hendrik vertellen:

"We hadden het interieur van de grot helemaal opgeknapt en geschilderd. We hadden er zelfs professioneel kleuradvies voor gevraagd en met rode, oranje en bruine tinten het gewelf geschilderd, zodat het kaarslicht er heel sfeervol op reflecteerde. Het was een

zwaar karwei geweest waarbij de verf (die met sponsen in de ruwe ondergrond moest worden gedrukt) langs onze armen naar beneden kwam. Johan Kestens had zelfs een prachtig nieuw altaar in mooi eikenhout gemaakt. En toen gebeurde het: op een onzalige nacht werd een vijfliterkruik benzine in de grot gegooid en in brand gestoken. De ravage was enorm. De moed zonk ons toen echt in de schoenen".

Ook de traditie van de 'kaarskensprocessie' werd verder gezet

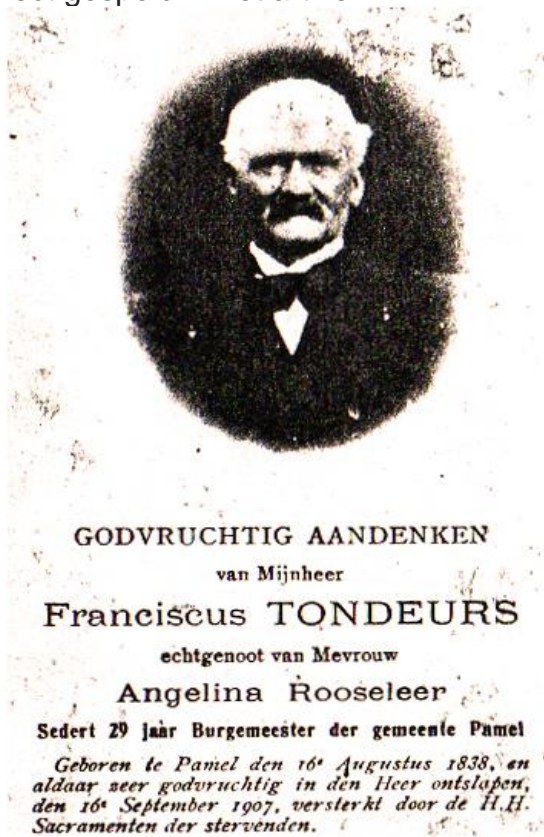
Dit soort plagerijen én de verminderende religiositeit hebben tot gevolg dat de activiteiten rond de jaarlijkse viering wat zijn verminderd. Maar toch blijken er ook vandaag nog mensen bereid te zijn om de Poelkse hoogdag in ere te houden. Het bewijs hiervan vonden we in het magazine 'Goeiendag' van 24 mei 2018 waarin verslag wordt uitgebracht van de viering die aan de Poelkse grot plaats vond op 10 mei.

(Niet meer zo) vers van de pers

Poulck, Poulk, Poelck, Poelk. Wie in vergeelde krantenknipsels op zoek gaat naar nieuws uit dit Pamelse gehucht langs de verbindingsweg Ninove-Brussel, moet in de zoekterm heel wat variaties in schrijfwijze hanteren om sprokkels informatie bijeen te garen. Maar dan nog blijft de oogst eerder schraal. De flinters nieuws die opduiken vermelden de naam van dit luwe gehucht vaak zelfs enkel in de combinatie 'te Pamel-Poelk'.

Ook wanneer de Pamelse burgemeester, brouwer en pachter Frans Tondeurs in 1907 overlijdt, wordt in het hierover gepleegde krantenartikel niet gerept over zijn huis te Poelk met de brouwerij die hij erfde van zijn halfbroer Petrus Celestinus Walravens. Slechts één schamel lijntje wijdt 'De Volksstem' in de editie van 21 september aan het overlijden van de man die hier 29 jaar burgervader was, en op de koop toe wordt zijn naam ook niet helemaal correct gespeld in het artikel.

GODVRUCHTIG AANDENKEN

van Mijnheer

Franciscus TONDEURS

echtgenoot van Mevrouw

Angelina Rooseleer

Sedert 29 jaar Burgemeester der gemeente Pamel

Geboren te Pamel den 16^e Augustus 1838, en aldaar neer godvruchtig in den Heer ontslapen den 16^e September 1907, versterkt door de H.H. Sacramenten der stervenden.

Pamel-Maandagavond is M. Tondeur, burgemeester alhier, schielijk overleden nadat hij nog van eene kiesvergadering kwam.

Ook naar vermeldingen van de aan de brouwerij gekoppelde herberg De Gouden Leeuw, is het lastig speuren. In De Denderbode van 1 augustus 1915 wordt de herberg wel vermeld, maar om geheel andere redenen dan te verwachten valt: een laffe roofmoord in Poelk.

Moord te Pamel bij Ninove

Dinsdagnacht rond 4 ure kwamen buitenlieden langs den grooten steenweg van Aalst naar Brussel gegaan, toen zij in den nabijgelegen gracht een man zagen liggen die geen teeken van leven meer gaf.

Het slachtoffer was dood en droeg verscheidene sporen van gewelddaden. Hij werd spoedig herkend als zijnde zeker De Geiter, weduwnaar, herbergier en winkelier te Eyseringe,, 60 jaar oud. Hij had niet het minste geld op zak, en ook zijn uurwerk was verdwenen. Zeker werd hij vermoord door bandieten. Het bloed kwam hem uit neus, mond en oogen. Het slachtoffer is in de nabijzijnde herberg De Gouden Leeuw binnengedragen (...)

Toch valt de naambekendheid van Poelk niet te minimaliseren. Geenszins willen we die impressie creëren! Zo krijgt de processie naar de replica van de grot van Onze Lieve Vrouw van Lourdes steevast lovende kritieken in de lokale pers. In *De Werkman* van 3 juni 1881 wordt niet alleen de druk bijgewoonde processie op Hemelvaart bewierookt, maar ook de helende kracht van deze plek als rustpunt voor wie troost en steun zoekt.

Kerkelijk nieuws - Ze schrijven ons uit Pamel dat er op O.H. Hemelvaart meer dan 3000 Gelovigen de Plechtige Processie hebben bijgewoond naar de Grot van O.L. Vr. van Lourdes op 't gehucht Poulk, alwaar dagelijks grooten toeloop is ter ere van Moeder Gods Onbevlekt Ontvangen. Eere aan de Parochianen van Pamel en van omliggende gemeenten, voor hunne godvruchtige ieverigheid en ordelijkheid

Dat aan zo'n bedevaart deelnemen geen garanties biedt op het gespaard blijven van wereldse malheuren, illustreert het volgende artikel uit De Volksstem van 18 mei 1907:

Pamel - Bij Frans Schoonjans, rechtover de kerk, is brand uitgeborsten terwijl de bewoners naar Poulk-bedevaart waren. Het huis is ten gronde afgebrand. Er bestaat verzekering.

Dank aan de moedige bureu, die met de gemeentespuit den brand bestreden, is de aanpalende herberg van den broeder Jozef kunnen gevrijwaard worden.

Dat een goede buur meer waard is dan een verre vriend, wordt hiermee nog maar eens dik onderstreept! Daarbovenop een goede verzekering valt duidelijk eveneens aan te raden.

Ook de drukke verkeersader die het gehucht van het dorp Pamel scheidt, is de trieste oorzaak van menig relaas over kleine en grotere verkeersongelukken te Poelk. Weinig verrassend allicht, maar de steenweg Brussel-Ninove bleek ook vroeger reeds een gevaar voor wie hem diende te dwarsen. Met sporadisch zeer dramatische gevolgen. De Volksstem van 29 december 1932 brengt het relaas van zo'n verkeersongeluk met dodelijke afloop. We willen de gevoelige lezers waarschuwen voor de nogal expliciete beschrijving van de kwetsuren van het slachtoffer, middels een woordkeuze die in de berichtgeving vandaag niet meer gangbaar is.

Maandagavond, rond 4 ure, werd de gemeente Pamel in opschudding gebracht door een vreeselijk auto-ongeluk, waarbij een jonge man gedood werd. Hoe het ongeluk gebeurde:

Op de wijk Poulk was een feest op touw gezet en de muziek was van de partij. De jonge man nam er deel aan en dacht niet aan het gevaar dat van den grooten steenweg Brussel-Ninove kon komen.

Door de spelende muziek had hij het signaal niet gehoord van een auto, die op hetzelfde oogenblik dat de man wilde over de steenweg loopen, kwam aangereden. De man werd zoo verschrikkelijk hard aangereden en tegen de

Stenen gesmakt, dat zijn hoofd in twee stukken gesplitst werd, en hij op slag gedood werd. (...)

De gendarmen van Ninove, per telefoon verwittigd, deden het eerste onderzoek en verwittigden het parket. De jongeman was slechts vier maanden gehuwd. De droefheid in de familie is onbeschrijflijk, want ieder is het eens om te bekennen dat het een voorbeeldig man was.

Er vallen legio dramatische verkeersongevallen te noteren in de buurt van deze drukke viervaksbaan. Hopelijk kan de pas nieuw aangelegde N8 inderdaad voor de beoogde verhoogde veiligheid van alle weggebruikers zorgen!

Gelukkig was het niet alleen met kommer en kwel dat Poelk de nieuwspagina's haalde. Voetbal en wielrennen kenden voor WO I uiteraard nog niet de populariteit – en de al dan niet overmatige aandacht in de pers – die het vandaag toebedeeld krijgt. Dus was er ruimte om op andere sporten te focussen. Zo bijvoorbeeld de edele sport van het kaarten, getuige dit bericht uit De Volksstem van 2 mei 1912:

Zeldzaamheid in 't Kaarten

Tijdens het kaartspel te Pamel Poelck, legde Victor Evenepoel een solo-slim op tafel. De medespelers waren F. Kestens, die een miserie op tafel had en J.-B. Valkenier, die abondance had en J. Straatmans

Er wordt geen exacte locatie meegegeven waar dit kleurenwiezen-mirakel zich voltrok. Toch durven we er wel wat om verwedden dat deze sportieve prestatie geleverd werd in één van de herbergen die het gehucht rijk was. Neuzen in krantenartikels levert vaak een schat aan informatie over plaatselijke drankgelegenheden op. Meestal duiken de namen van deze etablissementen op als 'vergader'-plaats bij de openbare verkoop van bosgronden, weilanden, houtpartijen, hofsteden of huizen. De zoektocht in oude kranten naar herbergen in Poelk, levert echter maar een poevere vangst op.

Deze conclusie valt ook te lezen in het DF-klokje 1993 nr 1-2-3. Gerard Van Herrewegen en Jef Borloo brengen een overzicht van 180 Pamelse herbergen, en stellen dat het resultaat van hun speurtocht naar herbergen "over de steenweg, op Kweddenhoek, Omloop, Poelkestraat, Poelkeveld, Berchem en Woestijn aan de magere kant is".

De gepubliceerde lijst vernoemt wel Te Bauzes, "In den Toren" bij Jozef Van Laethem. Het is ook het etablissement dat we het vaakst uit oude krantenartikels konden opdiepen. De herberg fungeerde meermaals als locatie voor een openbare verkoop. Ter illustratie: in De Denderbode van 17 januari 1858 plaatst notaris Desmet uit Erembodegem onderstaande advertentie.

Verkoop - (...) 20 koopen schaerhout en 73 koopen Essche-, Abeele- en Eikeboomen (...) dienstig voor Wagenmakers en Kuipers, staande op eenen Bosch te Pamel aen den steenweg van Ninove naer Brussel. Te vergaderen by Joseph van Laethem, in de herberg den Nieuwen Toren te Pamel op Poulck.

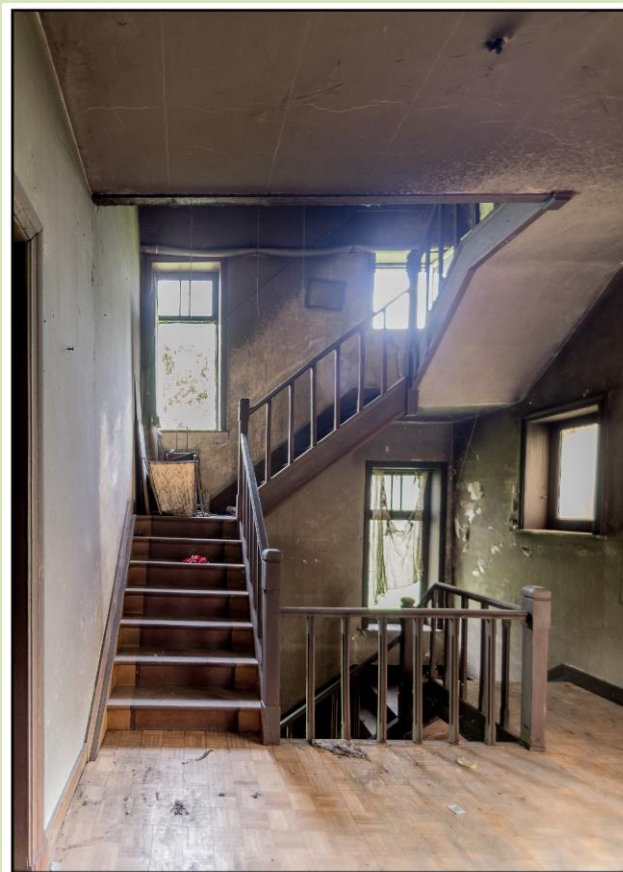
Kanttkening:

de herberg wordt hier 'den Nieuwe Toren' genoemd, en niet 'In den Toren'. De naam van de eigenaar mapt dan weer wel helemaal met de vermelding in de lijst van 180 Pamelse herbergen. De naam 'In den Toren' duikt enkele jaren later wel op. De Gazet Van Aelst van 19 maart 1871 drukt een advertentie waarin de Denderleeuwse secretaris Van Santen de verkoop aankondigt van een Meerbeekse hofstede:

...gelegen aan de Kalseide van Ninove op Brussel, met hoplochting (...). Instel maandag 27 maart, verblijf 3 april, om 4 ure naen, ter herberg van Joannes Marus in den Toren, te Pamel Poelck...

In deze advertentie prijkt op het uithangbord van de herberg wel 'in den Toren', maar (ondertussen?) met vermelding van een andere eigenaar. Onzorgvuldigheden bij het schrijven van de artikels toen? Of gaat het hier toch om een andere herberg? Wie kan aanvullen hoe de vork juist aan de steel zit, mag uiteraard steeds de redactie contacteren!

Bart Caulier

Kort voor de vernielingen werden aangebracht in Villa Vogelzang kon onze fotograaf Jan De Mont nog deze mooie foto nemen

Een nieuw leven voor de Majeur

Dat er aan de Rijstraat ondernemende mensen hebben gewoond, mag blijken uit al de vorige artikels. Wat een contrast met de deprimerende stilstand die gedurende het eind van de vorige eeuw het statige pand degradeerde tot een mysterieuze bouwval. Gelukkig was er een telg uit een andere ondernemende familie die in de oude burgemeesterswoning de geschikte locatie vond voor een origineel project. Evy Vandenberghe is de kleindochter van Albert Fieremans, de flamboyante zakenman die vanuit het kleine ambachtelijke atelier aan de Bievegemberg vanaf de jaren (19)60 een heus meubelimperium uitbouwde. Met dezelfde charmante innemendheid als haar grootvader stelde Evy de prachtige locatie van De Majeur ter beschikking van de Open Monumentendag. Wij mochten met haar vooraf ook een babbel doen over inspiratie, restauratie en realisatie.

"Mijn man, David Notaerts, was aannemer en had dus ook een drukke baan. Omdat ik in de horeca aan de slag was, zagen we elkaar heel weinig. Op een dag zei David me dat hij iets interessants had gevonden en hij nam me mee naar het bouwvallige huis aan de Rijstraat. Ondanks de belabberde toestand, kreeg ik meteen een goed gevoel. Dit was het, dit huis had zo'n klasse in zich, dat we er beslist iets heel moois zouden kunnen van maken. Toen we de onderhandelingen met de familie Tondeurs opstartten, voelde ik wel dat deze visie hen beval. Toch vergde het nog heel wat discussies voor we het uiteindelijk in 2008 hebben kunnen kopen. We hadden allebei wel wat verschillende dromen rond het huis. Mijn man dacht er een tienjarenplan van te maken. Zo af en toe na het gewone werk er met beetjes wat aan op te knappen. Ik dacht "dit moet hier een restau-horecazaak worden", maar hij zag dat niet echt zitten. Toen we goed en wel begonnen met de restauratie merkten we pas hoe groot dit huis eigenlijk wel was. Wat gaan we met zo'n groot ding doen? En toen kwam het idee om het helemaal om te bouwen tot een gebouw met verschillende zalen die we zouden verhuren voor feestelijkheden. Dat zag mijn man dan wél zitten. Dankzij de familie Notaerts hebben we het vervallen gebouw een nieuw leven kunnen geven.

Toen we dan effectief begonnen te breken en te herstellen, kwamen er uiteraard heel wat verborgen gebreken naar voor. Mocht mijn man niet 'van stiel' zijn geweest, ik denk niet dat we het dan hadden kunnen voor elkaar krijgen. We hebben zoveel mogelijk originele zaken bewaard, stenen uitgebroken, opgekuiste en genummerd om ze achteraf weer op dezelfde plaats te kunnen hergebruiken.

Om het dak te kunnen herstellen in dezelfde stijl, hebben we drie oude schuren afgebroken om de pannen te recupereren. We hebben gezandstraald en hervoegd tot we het resultaat bereikten dat we voor ogen hadden. Ik vermoed dat het nu wel weer een paar eeuwen meekan...

Van de brouwerij konden we niets meer restaureren omdat er een sloopplicht was, we zijn wel uitgekomen op de gewelfde kelders waar allicht de vaten hebben gelegen.

We hebben hier ook een grote steenput gevonden. Op dat gebied zal de brouwerij geen problemen hebben gehad.

Er stond op het domein ook veel 'bric a brac', aftandse hangars van de antiquair 'Pië Antiek', die het pand jaren had gehuurd. De vijf kleine huurhuisjes aan de straatkant waren voordien al afgebroken.

We zijn open sinds oktober 2010. De Majeur is een 'event-locatie'. Wij zorgen ervoor dat voor onze klanten hun feest een belevenis is

waarbij alle faciliteiten ter beschikking worden gesteld. Daarnaast is er ook 'Restaurant'. In dit onderdeel van onze zaak verhuren wij alle mogelijke feestmateriaal".

Terecht kijken Evy en David met gepaste trots naar hun realisatie. Een eeuwenoude nederzetting en een mooi gerestaureerd monument zijn gered van de sloophamer. Een betere plek om de Open Monumentendag te organiseren kan men zich niet inbeelden

Zicht op de achtergevel en een stukje van de grote tuin van de gerestaureerde Majeur.
www.demajeur.be

Deze brochure kwam tot stand dankzij de steun van het **Gemeentebestuur van Roosdaal**. De Open Monumentendag 2018 was een samenwerking tussen **Erfgoed Rausa**, de **Cultuurraad** en de **Jeugdraad**. Voor het samenstellen van deze brochure mocht auteur Walter Evenepoel ook beroep doen op geschreven bronnen van Gerard Van Herreweghen (DF-Klokjes) en op bijdragen van Hubert De Bolle, François De Neef en Bart Caulier. Dank ook aan Marie-Noël Tondeurs, René Rempfer, Evy Vandenberghe voor de gastvrijheid en aan alle geïnterviewden voor hun gewaardeerde medewerking.

